

हवामान अंदाज घेऊनच करा खरीप पिकांचे योग्य नियोजन

प्रा. धनाजी मोहन सावंत
सहाय्यक प्राध्यापक
कृषी हवामानशास्त्र विभाग
रत्नाई कृषी महाविद्यालय, अकलूज

आपल्या देशात यंदा सर्वसाधारण पाऊस पडण्याची शक्यता भारतीय हवामान विभागाने वर्तविली आहे. हवामान विभागाने एप्रिल महिन्यात पहिला मान्सून अंदाज जाहीर केला त्यात नैऋत्य मोसमी वाऱ्यापासून साधारणपणे ९८ टक्के पाऊस पडण्याचा अंदाज आहे. परंतु यामध्ये परिस्थितीनुसार ७ टक्के कमी-अधिक असा फरक राहू शकतो. महाराष्ट्र राज्याचा विचार केला तर महाराष्ट्र उष्णकटिबंधात मोडते आणि त्यामुळे राज्याचे हवामान बहुतांशी समशीतोष्ण कोरडे आहे. महाराष्ट्रात सर्वसाधारणपणे वार्षिक सरासरी पावसाचे प्रमाण ७५० मिलिमीटर इतके आहे. परंतु यावर्षी भारतीय हवामान विभागाने नैऋत्य मान्सूनच्या (जून ते सप्टेंबर) पहिल्या टप्प्यात राज्यनिहाय पावसाचा दीर्घकालीन अंदाज व्यक्त करताना यंदा महाराष्ट्रात सरासरीपेक्षा जास्त पावसाचा अंदाज वर्तवला आहे. राज्यात चारही विभागात म्हणजे मराठवाडा, विदर्भ, कोकणचा दक्षिण भाग तसेच पश्चिम महाराष्ट्रात सरासरीपेक्षा ३७ ते ७७ टक्के अधिक पाऊस पडण्याची शक्यता असल्याचे स्पष्ट करण्यात आले आहे.

मागील दोन वर्षांचा विचार केला तर भारतीय हवामान विभागाने मान्सून पाऊस सन २०१९ मध्ये ९६ टक्के व २०२० मध्ये १०० टक्के अंदाज वर्तविला होता. तर प्रत्यक्षात अनुक्रमे ११० व १०९ टक्के पावसाची नोंद सन २०१९ व २०२० मध्ये झाली आहे म्हणजे अंदाजापेक्षा अधिक पाऊस देशात पडला व त्यामुळे पूरपरिस्थिती निर्माण होऊन बरीच जीवित, वित्त व आर्थिक हानी झाली.

गतवर्षी सोयाबीनसारख्या पिकांची काही शेतकऱ्यांनी उशिरा पेरणी केली त्यामुळे त्याचा उगवणक्षमतेवर परिणाम झाला. काही हाता तोंडाला आलेल्या पिकांचे अति पावसामुळे नुकसान झाले तर काही ठिकाणी काढणी केलेली पिके वाहून गेली. यामुळे बळीराजाला मोठा आर्थिक फटका बसला.

शेतकरी बांधवांनी पावसामुळे होणारे पिकांचे नुकसान आणि त्यामुळे निर्माण होणारी आर्थिक चणवण दूर करण्यासाठी किंवा टाळण्यासाठी हवामान अंदाजानुसार खरीप पिकांचे योग्य नियोजन करणे गरजेचे आहे. नियोजन करत असताना खालील गोष्टी लक्षात घ्याव्यात.

पूर्वमशागत:

हवामान शास्त्रज्ञांच्या मते, यंदा मान्सून लवकर म्हणजे २ जूनच्या आसपास दाखल होईल. मात्र मान्सून पूर्व पावसाचा जोर जास्त राहणार आहे. तो मे महिन्याच्या दुसऱ्या आठवड्यात होऊ शकतो. म्हणून शेतकरी

बांधवांनी १७ मे पर्यंत मशागतीची पूर्ण कामे करून घ्यावीत. यामध्ये जमिनीची नांगरणी, उभी-आडवी वखरणी, आवश्यकतेनुसार चांगले कुजलेले शेणखत किंवा उपलब्ध असल्यास गांडूळ खत शेतात समप्रमाणात टाकून वखरणी करावी. तसेच कोरडवाहू शेतीमध्ये मूलस्थानी मृदा व जलसंधारणाची कामे करून घ्यावीत जेणेकरून पावसाचे पाणी जमिनीत मुरेल व जमिनीची पाणी धारण क्षमता वाढण्यास मदत होईल. त्यामुळे जर १-२ आठवडे पावसाचा खंड पडला तर पिकास पाण्याचा ताण बसणार नाही व उत्पन्नात वाढ होण्यास मदत होईल. शक्य असेल तेवढ्या शेतकऱ्यांनी जमिनीचे माती परीक्षण करून घ्यावे व त्यानुसार पिकांची निवड करावी.

पावसाच्या आगमनाने नुसार खरीप पिकांची निवड व नियोजन:

पावसाचे वेळेवर आगमन: पाऊस वेळेवर म्हणजे जून महिन्यात त्याचे आगमन झाले तर खरीप हंगामात घेतली जाणाऱ्या सर्व पिकांची पेरणी अथवा लागवड करता येते. तसेच विभागानुसार (विदर्भ, मराठवाडा, कोकण, पश्चिम महाराष्ट्र) योग्य मुख्य पिकाची निवड करावी व त्याचबरोबर आंतरपीक पद्धतीचा अवलंब करावा.

१ जुलै ते १७ जुलै दरम्यान पाऊस:

- मुख्य पीक: बाजरी, मका, हुलगा, भुईमूग, तुर, सोयाबीन, कापूस, सूर्यफूल, तीळ.
- आंतरपीक: बाजरी + हुलगा (२:१), बाजरी + तुर (२:१)

१६ जुलै ते ३१ जुलै दरम्यान पाऊस:

- मुख्य पीक: मका, हुलगा, तुर, बाजरी (अरगट रोगास प्रतिकारक्षम वाण), सूर्यफूल, तीळ, सोयाबीन, एरंडी.
- आंतरपीक: बाजरी + हुलगा (२:१), बाजरी + तुर (२:१), सूर्यफूल + तुर (२:१)

१ ऑगस्ट ते १७ ऑगस्ट दरम्यान पाऊस:

- मुख्य पीक: सूर्यफूल, तुर, एरंडी, हुलगा.
- आंतरपीक: सूर्यफूल + तुर (२:१)

१६ ऑगस्ट ते ३१ ऑगस्ट दरम्यान पाऊस:

- मुख्य पीक: सूर्यफूल, तुर, एरंडी, हुलगा.
- आंतरपीक: सूर्यफूल + तुर (२:१)

१ सप्टेंबर ते १७ सप्टेंबर दरम्यान पाऊस: पशुधनाच्या आवश्यकतेनुसार ज्वारी (अमृता, रुचिका, फुले गोधन इ.) व मका (आफ्रिकन टॉल) या चारा पिकांची निवड करावी. त्याचबरोबर गवत पिकाची लागवड करावी.

(संपर्क: +९१ ८६०७९६७७२८)

